

تحلیل سازمان‌های مردم‌نهاد و نقش آنها در افزایش ظرفیت توسعه گردشگری شهر یزد

زهرا پیرمردیان

دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

حسین کلاتری خلیل‌آباد^۱

استاد جهاد دانشگاهی، گروه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری پژوهشگاه علوم انسانی، تهران، ایران

علی شمس‌الدینی

استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۳۰

چکیده

سازمان‌های مردم‌نهاد در یزد با مشکلاتی همچون: محدودیت‌های مالی، نداشتن کادرهای حرفه‌ای و تشکیلات منسجم، تعداد داوطلبان کم، عدم مجوز فعالیت، عدم حمایت و همکاری سازمان‌های دولتی روبه‌رو می‌باشند که این عوامل موجب ایجاد مشکلاتی برای این سازمانها و دل‌سردی مردم شهر یزد به فعالیت‌های داوطلبانه گردشگری شده است. هدف از این تحقیق شناسایی و تحلیل سازمان‌های مردم‌نهاد در افزایش ظرفیت توسعه گردشگری در شهر یزد می‌باشد. روش تحقیق «توصیفی-تحلیلی» و براساس داده‌ها و اطلاعات حاصل از مطالعه منابع کتابخانه‌ای، اسناد و نوشته‌های مربوط به بررسی و تکمیل پرسشنامه از ۵۰ نفر از اعضای ۵ سازمان مردم‌نهاد فعال و کارشناسان مربوطه می‌باشد که با بهره‌گیری از آزمون پیرسون و روش دلفی به تحلیل تأثیرگذارترین شاخص‌های مؤثر ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در شهر یزد پرداخته شده است. نتایج تحقیق نشانگر این است که ضریب همبستگی پیرسون برابر با (۰/۲۹۲) بوده و بین ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد با توسعه گردشگری شهر یزد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین با بهره‌گیری از روش دلفی مشخص شد که شاخص‌های بالا بودن میزان اهمیت ظرفیت فرهنگی در توسعه سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری با میانگین ۳,۶۲ در رتبه اول، تقویت و واگذاری گروه‌های محلی به سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری با میانگین ۳,۶ در رتبه دوم و ثبت ۱۲۰۰ نفر عضو متغیر و ۴۰۰ نفر عضو ثابت در انجمن گردشگری طبیعت پارسیان با میانگین ۳,۵ در رتبه سوم از تاثیرگذارترین عوامل سازمان‌های مردم‌نهاد در افزایش ظرفیت توسعه گردشگری یزد بوده است.

واژگان کلیدی: سازمان‌های مردم‌نهاد، ظرفیت، توسعه گردشگری، شهر یزد.

مقدمه

امروزه گردشگری شهری برای بسیاری از مدیران و مسئولان شهری به صورت یک امر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین بسیار با اهمیت در آمده است. گردشگری شهری به نوعی فرایند رقابتی در هر جامعه‌ای میان کلانشهرهای آن جامعه تبدیل شده که مدیریت وقت شهری آن با ارائه تعاریف، تعیین اهداف، داوری میان گزینه‌های گوناگون در زمینه سرمایه‌گذاری و آمایش و ایجاد ساختار مدیریت مناسب و تجاری کردن فرآورده‌های گردشگری شهری باید سعی کنند، در جهت توسعه پایدار محلی گام موثری بردارند. گردشگری شهری می‌تواند تأثیرات مثبت و منفی انکارناپذیری در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی در شهر داشته باشد. بنابراین، برای حل اثرات نامطلوب این صنعت، توجه به گردشگری پایدار خیلی اساسی بوده و تعیین معیارهای گردشگری پایدار و اندازه‌گیری درجه پایداری آن در جوامع شهری مباحث مهمی در این عرصه‌اند (Ghanbari, 1394: 206). می‌توان گفت که نقش تشکلهای غیردولتی در حل این چالش‌ها و توسعه گردشگری بسیار مؤثر بوده است. سازمان‌های مردم‌نهاد، گروه‌های کوچک مردمی که متشکل از افراد علاقه‌مند به حل مسایلی همچون (معضلات شهری، معضلات روستایی، مدیریت آب، حفظ و احیای منابع طبیعی و محیط‌زیست، توسعه گردشگری، آسیب‌های اجتماعی و غیره) هستند. سازمان‌های مردم‌نهاد برای تحقق هدف خود به صورت داوطلبانه در یک ساختار قانونمند و منسجم دارای ویژگی‌های همچون: غیردولتی، غیرسیاسی، غیرانتفاعی و غیرتجاری، استقلال هویت، اشتراک اهداف، شفافیت، آزادی عضویت و معافیت مالیاتی است (Rafiei va hamkaran, 1387: 53). ایجاد و فعال یا توانمند ساختن تشکلهای در قالب انجمن‌ها، کانون‌های فرهنگی مساجد، شورای محلی متشکل از اعضای منتخب شهرها، نقش عمده و اساسی در رونق اقتصادی مناطق گردشگری با استفاده ابزار گردشگری داشته است (Rabi zadeh va nasiri, ۱۳۹۴: ۲).

در میان شهرهای تاریخی و مهم ایران، شهر یزد به دلیل موقعیت نسبی و همچنین برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی فراوان و مطرح شدن به عنوان دومین شهر خشتی جهان از سوی سازمان بین‌المللی یونسکو، فرصت بی‌نظیری برای توسعه گردشگری به حساب می‌آید که تاکنون چندان مورد استفاده قرار نگرفته و با توجه به اینکه این شهر در مسیر راه‌های ارتباطی قرار داشته و گردشگری گذری (ترانزیت) در آن رواج دارد و همچنین با برخورداری از ویژگی‌های طبیعی و تاریخی فراوان و میراث غنی فرهنگی و مصنوع، فرصت بی‌نظیری برای توسعه گردشگری به حساب می‌آید که تاکنون مورد استفاده قرار نگرفته است.

سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در یزد با مشکلاتی همچون: محدودیت‌های مالی، نداشتن کادرهای حرفه‌ای و تشکیلات منسجم، تعداد داوطلبان کم و غیره هم‌مواجه بوده‌اند. مسایلی از قبیل عدم مجوز فعالیت، عدم حمایت و همکاری سازمان‌های دولتی با پروژه‌های خاص که اغلب دردسرساز بوده و از جمله دل‌سردی مردم در پیوستن به فعالیت‌های داوطلبانه‌اند. بنابراین این پژوهش به بررسی ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه گردشگری شهر یزد پرداخته است.

این پژوهش توصیفی-تحلیلی، نوع تحقیق کاربردی و مبتنی بر پیمایش یا زمینه‌یابی می‌باشد. جهت جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و روش میدانی استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش حاضر را صاحب‌نظران و کارشناسان در زمینه سازمان‌های مردم‌نهاد فعال و کارشناسان مربوطه در این امر می‌باشند. تعداد مناسب اعضای پانل و حجم نمونه در مطالعه دلفی نکته مهمی است که در تشکیل پانل باید به آن توجه کرد. تعداد ۵۰ نفر از کارشناسان مربوطه به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند و پرسشنامه در اختیار آنان قرار گرفت.

جدول ۱: توضیح و گردآوری پرسشنامه

دور	تاریخ توزیع	تعداد	آخرین تاریخ	تعداد
اول	۱۳۹۶/۱۲/۱۲	۵۰	۱۳۹۷/۱/۲۰	۵۰
دوم	۱۳۹۷/۱/۲۸	۵۰	۱۳۹۷/۲/۲۰	۵۰
سوم	۱۳۹۷/۲/۲۵	۵۰	۱۳۹۷/۳/۲۲	۵۰

Source: Research findings

در دور اول، فهرستی از فعالیتها و عوامل مؤثر بر سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در شهر یزد در زمینه گردشگری که استخراج شده بود، در اختیار تمام اعضای پانل قرار گرفت تا میزان اهمیت هریک را مشخص کنند. همچنین، از آنها خواسته شد تا علاوه بر فعالیتها و مؤلفه‌های موجود، مؤلفه‌های مورد نظر خود را در این فهرست اضافه و پیشنهاد کنند.

در تمام مراحل، تعیین میزان اهمیت عوامل در قالب طیف لیکرت در هر دور نیز در مقابل هر عامل، میانگین پاسخهای اعضای پانل در دورهای پیش و پاسخ هر فرد نیز به صورت جداگانه به آگاهی پاسخگویان میرسید. با توجه به اینکه مقیاس به کار رفته در این مطالعه، یک مقیاس پنج درجه‌ای و طیف لیکرت و شامل گزینه‌های تأثیر خیلی زیاد: ۵، تأثیر زیاد: ۴، تأثیر متوسط: ۳، تأثیر کم: ۲ و تأثیر بسیار کم: ۱ بود. بنابراین، نقطه ۳ به عنوان نقطه بیطرف یا خنثی انتخاب شد. در این حالت، مطالعه دارای دو محدوده عدم موافقت از ۱ تا ۳ و محدوده موافقت از ۳ تا ۵ تعریف شد. از آنجا که در تحلیل پرسشنامه‌های دور اول میانگین پاسخ تمام سؤاها در محدوده موافقت قرار گرفت. از اینرو، هیچیک از عوامل برای دور دوم حذف نشدند. به این ترتیب، پرسشنامه دور دوم همراه با نظرات قبلی و میانگین نظرات خبرگان پانل در دور اول دلفی در اختیار هر یک از اعضای پانل قرار گرفت. براساس مطالعات انجام شده، به منظور حفظ ارزش و اعتبار مطالعه میزان پاسخ دهی صاحب نظران در هر دور دلفی نباید کمتر از ۷۰ درصد باشد و اگر میزان تغییرات امتیازات داده شده توسط صاحب‌نظران در دو دور متوالی کمتر از ۱۵ درصد باشد، اجماع و اتفاق نظر بر موضوع مورد بررسی، صورت گرفته است.

در دور سوم نیز نظرات هر یک از اعضاء در دور قبل در اختیار سایر اعضاء قرار گرفته و دوباره از آنها خواسته شد تا هر یک از عناصر ارزیابی شوند. پس از پایان این دور و دستیابی به اتفاق نظر، انجام روش دلفی با تکمیل و نهایی سازی مهمترین و تأثیرگذارترین شاخصهای موثر سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه ظرفیت گردشگری شهر یزد خاتمه یافت.

مفاهیم و مبانی نظری

مفهوم گردشگری شهری از دهه ۱۹۸۰ وارد فهرست تحقیقات شده است. نواحی شهری به دلیل آنکه جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیار زیادی دارند، اغلب مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شوند. شهرها به لحاظ داشتن تاریخ طولانی و استقرار نمادهای باستانی، تاریخی و فرهنگی، ارزش ملی هر کشوری به حساب می‌آیند

(Hataminejad va sharifi, 1394: 64). در واقع، چون شهرها جاذبه‌های متنوع و بزرگی از قبیل موزه‌ها، بناهای یادبود، تئاترها، استادیوم‌های ورزشی، پراک‌ها، شهربازی‌ها، مراکز خرید و مناطقی که معماری تاریخی و مکان‌هایی با افراد مشهور را دارند (Khaksepari va hamkaran, 1392: 132) و از سوی دیگر به دلیل پایین بودن هزینه و زمان جابه‌جایی برای دستیابی به مقاصد گردشگری، در نتیجه گردشگران بسیاری را جذب می‌کنند (Cooper et al, 1998: 42).

گردشگری شهری عبارتست از: مسافرت به شهرها با انگیزه‌های مختلف براساس جذابیت‌های مختلف و امکانات تسهیلاتی که شهر دارد و در شخص ایجاد جذابیت می‌کند (Law 1996: 25). به طور کلی و عمده، توریسم شهری دو انگیزه و هدف اصلی را دنبال کرده که عبارتست از اهداف تجاری و اهداف فرهنگی (Ghorbani va hamkaran, 1392: 33). نخستین شرط موفقیت هر شهر در توسعه گردشگری، وجود زیرساخت‌های مناسب شهری و مدیریت عاقلانه و مدبرانه در عرصه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و مانند این‌ها است. دومین شرط برای تضمین موفقیت سیاست توسعه گردشگری شهری، تنسيق و آمایش جاذبه‌های شهر و ایجاد تسهیلات و امکاناتی است که دسترسی به جاذبه‌ها را بیش از پیش آسان کند (Dinari, 1387: 15).

گردشگری ابزاری قدرتمند در راستای توسعه جوامع است، بخصوص در دیدگاهی که گردشگری و توسعه جوامع را الزاما مرتبط بداند (Suansri, 2003: 21) گرچه مفهوم جامعه در توسعه و برنامه‌ریزی گردشگری به ویژه در 20 سال اخیر به عنوان یکی از اصول پایداری و مسئولیت‌پذیری در گردشگری شناخته شده (Ramchander, 2004: 93) ولی معمولا گردشگری با روند توسعه معمول تنها برای بخشی از جامعه منافع به همراه دارد و حتی ساده‌ترین منافع مثل ایجاد شغل در انحصار گروه‌های محدودی قرار دارد (Price, 1996: 54).

در بیانیه 21، محلی بیان شده: " مردمی که در یک حوزه جغرافیایی مشترک زندگی می‌کنند تقریباً همسانی، بیشتری در پاسخ‌گویی به مشارکت در فرایند توسعه گردشگری دارند نکته مهم دیگر در ارتباط با نقش جامعه در توسعه گردشگری این است که گرچه گردشگری پایدار در بردارنده نگرش جامعه محور و تشویق کننده مشارکت جامعه است اما تحقیق صرف درباره مردم در گردشگری فقط به عنوان مورد مطالعاتی یا یافته علمی و دانشگاهی نه تنها باعث بروز مشکلات در فرایند توسعه گردشگری می‌شود بلکه استقلال عمل را هم از دست مردم خارج می‌کند.

در رابطه با جوامع، در توسعه گردشگری باید توجه داشت که معمولاً برای اجرای موفقیت آمیز توسعه در یک جامعه، افراد جامعه به الگوهای موفق در سایر جوامع نظر دارند. ولی نکته مهم این است که هیچ دو جامعه‌ای مثل هم نیستند. همچنین باید توجه وافر داشت که هر جامعه‌ای نیز برای توسعه گردشگری مناسب نیست (Fazelbakhshi, 1387).

17 تشکل‌های مردم نهاد در تشویق سرمایه‌گذاران و در جهت توسعه زیرساخت‌های گردشگری یک منطقه می‌توانند نقش خوبی ایفا کنند. نهادها می‌توانند با معرفی و شناساندن آثار تاریخی و مناطق گردشگری و حتی صنایع دستی هر منطقه، سرمایه‌گذاران را به سوی سرمایه‌گذاری در آن منطقه سوق دهند. با توجه به این که نهادها به خوبی از وضعیت گردشگری محل مورد استقرار خود با خبر هستند با سوق دادن سرمایه‌گذاران و اولویت قرار دادن سرمایه‌گذاری در هر منطقه می‌توانند توسعه پایدار گردشگری را برای شهر به ارمغان آورند. به عنوان مثال با توجه به اینکه امروزه بحث گردشگری شهری در راستای درآمدزایی پایدار برای شهر و شهرداری از اهمیت زیادی برخوردار است

و بافت‌های تاریخی و قدیمی شهر با معماری سنتی و چشم‌نوازشان یکی از عناصر گردشگری شهری محسوب می‌شوند. نهادهای محلی به خصوص نهادهایی که در زمینه گردشگری و محیط‌زیست فعال هستند می‌توانند سرمایه‌گذاران را به سوی سرمایه‌گذاری در محورهای تاریخی شهر سوق دهند. بافت‌های تاریخی کانون و هسته شهرها هستند. حیات این بافت‌ها طی سده‌های گذشته پایه بسیاری از آداب و رسوم و حتی فرهنگ موجود و نیز رونق اقتصادی شهر و منطقه بوده است. فضاهای تاریخی شهری قبل از همه وظیفه دارند تاریخ، هویت عینی و ذهنی شهر را حفظ کنند و در زندگی جاری سازند. پاسدار همه خاطره‌ها و یادمان‌ها بوده و از این رو باید فعالیت‌هایی را در کالبد خود جای دهند که با هدف یاد شده انطباق یابد. چنین فضاهایی با توسعه فعالیت‌ها و فضاهای گردشگری در حفظ بناها و عناصر تاریخی خود موفق می‌شوند و حضور شب و روز شهروندان و گردشگران را امکان‌پذیر می‌سازند. نهادهای محلی می‌توانند از این ظرفیت خود استفاده نمایند و با جلب و حضور مشارکتی مردم، جوانان و نوجوانان در جشن‌ها، انواع گردهمایی‌های اجتماعی، برپایی نمایش‌ها اشکال گوناگون تعاملات اجتماعی و فرهنگی و هر آن چه که مظهر تنوع فرهنگی و قومی یک ملت بزرگ با تاریخ هزاران ساله است را معرفی نمایند (Kalantari va hamkaran, ۱۳۹۴: ۱۰).

شکل ۱: ابعاد ظرفیت برای عملکرد نهادی

نهادهای به عنوان سازمان‌های غیردولتی مؤسساتی کارآمد هستند که به عنوان مکمل بخش دولتی در تأمین اهداف توسعه از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشند و در دستور کار ۲۱ که در اجلاس سران زمین در ریو به تصویب رسید از آنان به عنوان «شرکایی برای تحقق توسعه پایدار» نام برده شده است (Golmohammadi va yousefi, 1388:9). از سوی دیگر و در همین ارتباط می‌توان به مفهوم ظرفیت اشاره کرد؛ ظرفیت، توانایی افراد، سازمان‌ها و جوامع محلی برای انجام وظایف، حل مسایل، تدوین و دستیابی به اهداف خاص در یک رشته خاص است. ظرفیت می‌تواند توانایی افراد، سازمان یا واحدهای سازمانی برای انجام وظایف به طور مؤثر، کارا و پایدار تعریف شود. بس هانادل^۱ «ظرفیت را توانایی نفوذ و پیش‌بینی تغییرات، تصمیم‌گیری آگاهانه در مورد سیاست، اجرای تصمیمات سیاسی از طریق توسعه برنامه و به طور کلی تملک و مدیریت منابع و انجام ارزیابی‌های معنی‌دار تعریف می‌کند. از این جنبه ظرفیت نهادی دارای سه بعد است.

- ظرفیت بر مبنای منابع: شامل منابع انسانی، مالی، فن‌آوری و زیرساخت؛

¹ Bass Hanald

- ظرفیت اداری: توانایی اعمال سیاست‌های اجرایی به روش مؤثر و کارآمد؛
- ظرفیت مدیریتی؛ توانایی انجام وظایف با روند مدیریتی مؤثر و هماهنگی مناسب با دیگر سازمان‌ها (Kalantari, hamkaran ۱۳۹۴: ۷).

دیدگاه‌های گوناگون در تکامل و توسعه گردشگری

در تکامل و توسعه فعالیت‌های گردشگری دیدگاه‌های مطرح شده که به شرح ذیل است:

دیدگاه حمایتی مثبت:

دیدگاه حمایتی، به توسعه هر چه بیشتر تأسیسات و امکانات جلب جهانگرد و گردشگر اهمیت می‌دهد و از این رو می‌کوشد مشکلات اقتصادی جامعه را به حداقل برساند. در دیدگاه حمایتی مثبت، دولت نباید در امور اجرایی توسعه جهانگردی دخالت کند، بلکه نقش آن تصویب و اتخاذ سیاستها و قانون‌هایی است که از توسعه گردشگری حمایت می‌کنند. این دیدگاه در دهه ۶۰ میلادی، در غرب، طرفداران بسیاری داشت.

- دیدگاه نظارتی

طرفداران این دیدگاه معتقد هستند که توسعه گردشگری اگر همراه با نظارتهای دولتی نباشد، با مبانی توسعه پایدار و حفظ منابع طبیعی، تاریخی، فرهنگی و انسانی کشورها مغایر خواهد بود (Kargar, 1391: 36).

- دیدگاه سازگاری

براساس این دیدگاه دولت‌ها می‌کوشند تا با انتخاب سیاستهای مناسب گردشگری برای کشور خود نوعی سازگاری و تطبیق میان مصالح جمعی و توسعه گردشگری ایجاد کنند و به جای محدود ساختن گردشگری، توسعه آن را با مصالح و منافع کشور هماهنگ سازند. در این دیدگاه، توسعه پایدار گردشگری، راهنمای عمل مدیران بود و خطی مشی‌های دولت نیز بر همین مبنا طراحی و اجرا می‌شد.

- دیدگاه دانش مدار

در این دیدگاه، تصمیم‌های سیاسی درباره توسعه گردشگری، بر مبنای تحقیقات و تحقیقات علمی اتخاذ و خط مشی‌های منطقی، باتوجه به ارزیابی علمی نتایج توسعه گردشگری، طراحی شدند. در دیدگاه دانش مدار، تأسیس دانشکده‌ها و تحقیق کده‌های گردشگری و توسعه تحقیقات گردشگری مورد تأکید بسیار قرار گرفت (Alvani va piruzbakht, 1385:81).

- معیارها و شاخص‌های توسعه ظرفیتی عبارتند از:

جدول ۲: مولفه‌های توسعه مدل ظرفیت (UNDP)

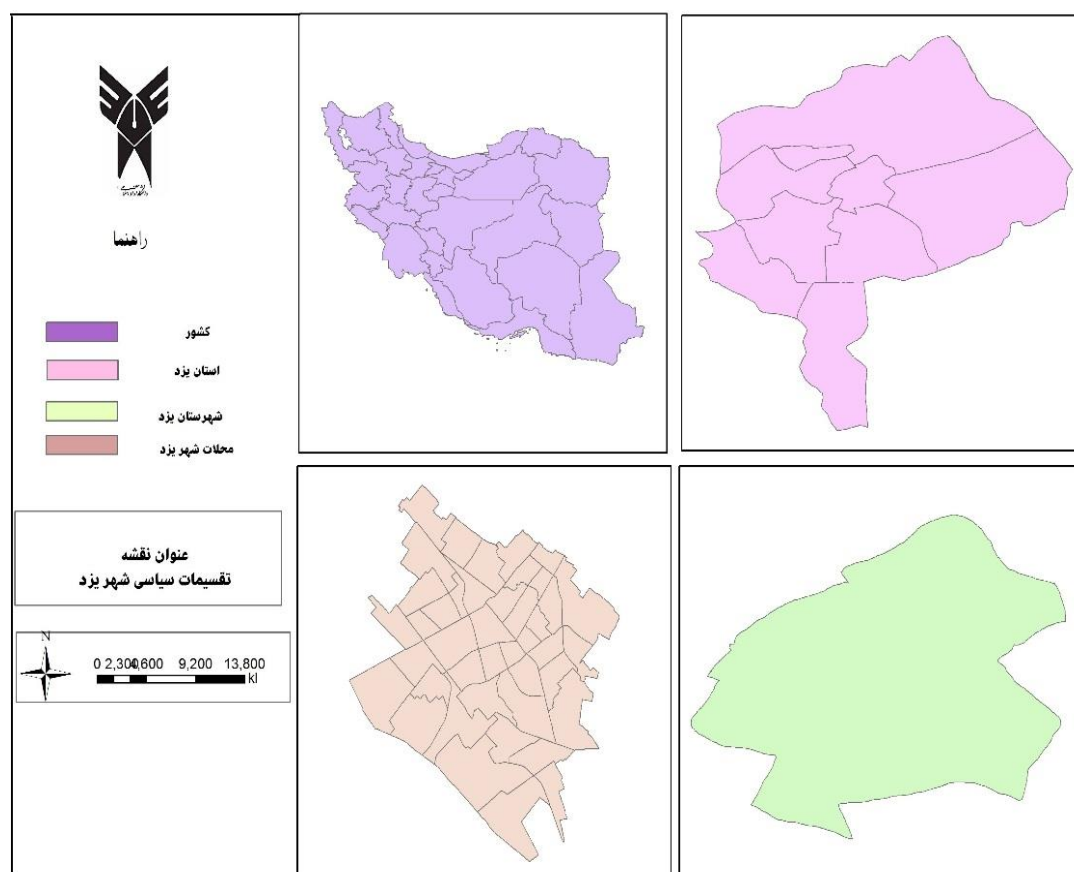
مؤلفه‌ها	مفهوم ظرفیت	سطوح توسعه ظرفیتی
دانش، نگرش، مهارت، سلامتی، ارزش و آگاهی	اراده و توانایی تنظیم اهداف و رسیدن به آنها با استفاده از دانش و مهارت‌های فردی	فردی
منابع انسانی (ظرفیت افراد در سازمان)		
منابع فیزیکی (امکانات، تجهیزات، مواد و سرمایه)		
منابع (استراتژی سازمان، برنامه ریزی استراتژیک، مدیریت، دانش کسب و کار، فن آوری تولید، مدیریت برنامه، فرآیند مدیریت، ارتباط بین سازمانی)		
ساختار سازمانی و روش‌های مدیریت که بر استفاده از منابع انسانی و دارایی‌های مادی و معنوی تأثیر می‌گذارد. (مانند فرهنگ سازمانی، سیستم انگیزه و پاداش)	هر چیزی که بر عملکرد سازمان موثر باشد.	سازمانی
رهبری مدیران		
موسسات رسمی (قوانین، سیاست‌ها، احکام، مقررات، قوانین عضویت)	محیط و شرایط لازم برای نشان دادن ظرفیت در سطوح فردی و سازمانی است که شامل موارد زیر می‌باشد: سیستم‌ها و چارچوب لازم برای تشکیل و پیاده‌سازی سیاست‌ها و استراتژی‌های فراتر از یکسازمان انفرادی، مانند اداری، قانونی، فنی و سیاسی اقتصادی، محیط‌های اجتماعی و فرهنگی	محیطی
موسسات غیررسمی (آداب و رسوم، فرهنگ‌ها و هنجارها)		
سرمایه و زیرساخت‌های اجتماعی		
ظرفیت افراد بر سازمان‌ها در محیط		

Source: United Nations Development Program (UNDP), 2001

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهر یزد به عنوان مرکز استان و شهرستان یزد در فلات مرکزی ایران واقع شده است. طول جغرافیایی این شهر ۵۴ درجه و ۲۲ دقیقه شرقی و عرض آن ۳۱ درجه و ۵۳ دقیقه شمالی است. ارتفاع متوسط این شهر از سطح دریا ۱۲۱۵ متر می‌باشد.

این شهر از شمال به روستای محمودآباد و دهستان فخرج، از غرب به آبادی‌های گرد فرامرز و ابرند آباد، از شرق به روستای دهنو و آبادی‌های دهستان فجر و از جنوب به رحمت‌آباد و شهر حمیدیا محدود شده است. از مهمترین عوارض جغرافیایی و ناهمواری‌های حومه شهر یزد می‌توان به ارتفاعات و رشته کوه "شیرکوه" در ۲۵ کیلومتری جنوب‌غربی شهر یزد اشاره کرد. از لحاظ توپوگرافی، شهر یزد در منطقه دشتی سطح واقع شده و کلاً شهر دارای شیب بسیار ملایمی است (HaeriyaneArdakani, 1386: 93).

شکل ۲: تقسیمات سیاسی شهر یزد

Source: Authors

جمعیت شهر یزد در سال ۱۳۳۵ از ۶۳۵۰۲ نفر به ۵۲۹۶۷۳ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است (سازمان (sazmane modiriyat va barnamehrizie ostane Yazd, 1395: 154). یزد بهترین نمونه‌ی شهرهای خشتی جهان و یکی از شهرهای تاریخی است که بافت تاریخی آن با مساحتی حدود ۷۴۰ هکتار با شماره ۱۵۰۰۰ به ثبت ملی رسیده و محله‌های بافت قدیمی این شهر شامل: فهادان، خرمشاه، سرجمع، میرقطب، یعقوبی و شش بادگیری و غیره است که در میان این محله‌ها، فهادان قدمت بیشتری دارد.

جدول ۳: انواع و تعداد ابنیه تاریخی

ابنیه تاریخی	تعداد	ابنیه تاریخی	تعداد	ابنیه تاریخی	تعداد
آب‌انبارها	۷۲	آسیاب آبی	۳	بادگیر	۲
آتشکده	۵	بناهای آموزشی	۲۲	بازار	۲۲
باغ و بوستان	۶	بقعه‌ها	۲۴	بناهای آموزشی	۲۲
حسینیه	۹	قلعه	۷	کارگاه و کارخانه	۴
خانقاه	۱	خانه‌های قدیمی	۹۷	گذر و ساباط	۳
زورخانه	۳	سینما و مهدقرآن	۳	تکیه	۲
بقعه‌ها	۶	حمام	۱۵	باغ و بوستان ها	۲۴
دخمه زرتشتیان	۲	خانقاه	۱	قلعه	۷
کنیسه	۲	کاروانسرا	۷	قنات	۱
مصلی	۱	میادین	۵	مساجد	۸۱
مجموعه ابنیه	۱۲	عناصر نشانه ای	۳	-----	-----

Source: Cultural heritage & handi industrial of Yazd, 2018

همانطور که در جدول فوق مشخص است 414 اثر تاریخی و بنای با ارزش فرهنگی در شهر یزد معرفی می‌شوند. این بناها در حال حاضر در شرایط مختلفی قرار دارند. از جمله تعدادی مرمت شده، تعدادی تغییر کاربری یافته و احیا شده است و تعدادی نیز با وضعیت کالبدی موجود رها شده‌اند. این عناصر در برزن‌های فهادان، گودال مصلی، شیخداد، گنبدسبز، دولت‌آباد و شش بادگیری قرار گرفته‌اند. بیشترین تراکم عناصر تاریخی و ابنیه ارزشمند که قابلیت جذابیت گردشگری را دارا می‌باشد.

براساس آمار سال ۱۳۹۴ تعداد اقامتگاه‌های شهر یزد برابر با ۵۴ اقامتگاه بوده که از این تعداد ۴۱ هتل و ۱۳ مهمان‌پذیر می‌باشد. در شهر یزد ۲۴ اقامتگاه بوم‌گردی وجود دارد که در طی سال‌های ۹۴ تا ۹۷ تأسیس شده است. از مجموع ۵۶ سفره‌خانه سنتی در استان یزد ۲۸ سفره‌خانه سنتی مختص شهر یزد است که در طی سال‌های ۸۸ تا ۹۶ تأسیس شده است. در شهر یزد ۴۱ هتل وجود دارد که مهمترین این هتل‌ها عبارتند از: هتل صفاییه، هتل داد، هتل لاله، هتل سنتی مهر و غیره (Gahade daneshgahiye shahrestane Yazd, 1392: 73).

در شهر یزد تا سال ۱۳۹۶ براساس آمار دفتر امور اجتماعی استانداری و اداره ورزش و جوانان شهرستان یزد تعداد زیادی سازمان مردم نهاد در زمینه توسعه گردشگری در شهر یزد ثبت شده ولی فقط ۵ سازمان مردم نهاد فعال در زمینه گردشگری وجود داشته که می‌توان به انجمن گردشگری حافظان طبیعت اشاره کرد که بیشتر تورهای گردشگری برای گروه‌های سنی مختلف برگزار می‌کنند. این انجمن بیشتر به فعالیت نجوم و رصد ستارگان با عنوان گردشگری می‌پردازد. در بین سازمان‌های مردم نهاد توسعه گردشگری در شهر یزد سازمان مردم نهاد احیاگران تمدن از تمام علاقه‌مندان به گردشگری می‌خواهند که به شناسایی بافت‌های تاریخی شناخته نشده بپردازند و زمانی که این بافت‌ها شناسایی شد در کتابچه‌ای به چاپ می‌رسند و مورد استفاده گردشگران داخلی، خارجی و خود مردم یزد قرار می‌گیرد. در سال‌های گذشته بیشترین توجه دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری یزد بر روی گردشگری بوده و در این زمینه دوره‌هایی برای تقویت سازمان‌های مردم نهاد گردشگری برگزار شده است. در سال ۹۶ و ابتدای سال ۹۷ شهر یزد ثبت جهانی یونسکو شد و در این زمینه توجه مسئولین جهت حمایت از سازمان‌های مردم نهاد در توسعه گردشگری در شهر یزد فراهم گردید.

در شهر یزد در سال ۹۲ خانه تاریخی با نام خانه اولیای وجود داشته که کلیه سازمان‌های مردم‌نهاد در این خانه گرد هم جمع شده و یک انجمنی را جهت توسعه گردشگری در شهر یزد به وجود آورده و در این زمینه موزه مردم‌شناسی و چند فستیوال توسط این انجمن برگزار شد. طبق بررسی‌های صورت گرفته، این دوره‌ها و فستیوال دوام زیادی نداشته و خانه اولیای به دادگستری واگذار شده و انجمن تشکیل شده سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری غیرفعال و اکنون هر سازمان مردم‌نهاد به صورت جداگانه به فعالیت می‌پردازد.

ظرفیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه گردشگری شهر یزد عبارت بوده از: ظرفیت فرهنگی و تاریخی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی و اقتصادی.

یکی از ظرفیت‌های که می‌تواند توسعه گردشگری در شهر یزد را فراهم کند، ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی بوده به دلیل اینکه یزد بهترین نمونه شهرهای خشتی جهان و یکی از شهرهای تاریخی است که بافت تاریخی آن با مساحت حدود ۷۴۰ هکتار با شماره ۱۵۰۰۰ به ثبت ملی رسیده و دارای بیش از ۶ محله قدیمی در بافت تاریخی می‌باشد. از دیگر ظرفیت‌های تاریخی یزد می‌توان به آثار تاریخی و بناهای با ارزش فرهنگی اشاره کرد. شهر یزد بیشترین تراکم عناصر تاریخی و ابنیه ارزشمند را دارا بوده که قابلیت جذب گردشگر را دارد. ویژگی عمده یزد نسبت به دیگر شهرهای تاریخی در این است که علاوه بر بناهای تاریخی منفرد و با شکوه که هر کدام معرف دوره و تاریخی خاصی می‌باشند. یزد از معدود شهرهایی در جهان بوده که بافت‌های قدیمی آن مجموعه‌های کامل بافت سنتی را در گستره وسیعی از محلات قدیمی همچنان کامل و تمام عیار حفظ نموده است. عناصری همچون مساجد، بازارها، آب‌انبارها، بادگیرها، حسینیه‌ها، تکیه‌ها، بقاء متبرکه و امامزاده‌ها، ساباط، کاروان‌سرا، تیمچه، تجارتخانه‌ها، منازل، باغات، مدارس، جوی‌های زیرزمینی، گاریزات و قلعه‌ها که مجموعه آنها هویت زنده تاریخی شهر را تکمیل می‌نماید. در شهر یزد یکی از ظرفیت‌های مهم توسعه گردشگری وجود ۴۱ هتل، ۱۳ مهمانپذیر، وجود ۱۱ موزه و ۲۸ نوع صنایع دستی است.

ظرفیت‌های اجتماعی توسعه گردشگری نشان از وجود بیش از هفتاد محله در شهر یزد و زندگی طبقات مختلف اجتماعی و صاحبان مشاغل گوناگون و نیز پیروان ادیان مختلف و روابط اجتماعی نزدیک مردم یزد با یکدیگر بوده است.

در ارتباط با ظرفیت‌های کالبدی و ویژگی‌های خاص معماری و شهرسازی شهر یزد باید به این نکته اشاره کرد که شهرهای حاشیه کوبیر از جلوه ویژه‌ای برخوردارند؛ از یک‌سو شکل پایدار، پویا و سازگار با محیط طبیعی و اجتماعی در بخش تاریخی شهر و از سوی دیگر رشد شتابان فضای شهری از خصوصیات بارز شهر یزد می‌باشد. مشخص‌ترین وجهه شهر، معماری خاص کوبیری آن است. بادگیرها، مناره‌ها و گنبدها مشخص‌ترین جنبه ظاهری معماری یزد است. در این معماری از بادگیر برای گرفتن جریان باد و خنک کردن فضای ساختمان استفاده می‌شود (به همین دلیل به شهر یزد، شهر بادگیرها لقب داده‌اند).

علاوه بر ظرفیت‌های مذکور، استقرار این خطه کوبیری در دو زیست کره بیابانی - کوهستانی، منابع گردشگری طبیعی ارزشمند متنوعی را نظیر: رشته کوه‌های شیرکوه، دشت کوبیر، مناطق حفاظت شده، مناطق و روستاهای هدف گردشگری، غارها، آبشار دره‌گاهان و غیره به وجود آورده است. شهر یزد به دلیل برخورداری از سرمایه‌های لازم و

اولیه گردشگری از قبیل منابع طبیعی زیبا و جذاب و همچنین سرمایه‌های مصنوعی واجد ارزش تاریخی و فرهنگی، استعداد زیادی برای جذب گردشگر و قابلیت بالایی در جذب سرمایه برای ایجاد صنعت گردشگری و خدمات وابسته به آن را چون هتلداری و رستوران دارد که هر چه توجه بیشتری به این سرمایه‌ها و فرصت‌ها شود، زمینه حضور فعال در عرصه منطقه‌ای و جهانی صنعت گردشگری بیشتر فراهم خواهد شد. براساس اطلاعات به دست آمده در مجموع تعداد ۱۶۰۰۰۰ نفر گردشگر داخلی و ۱۲۶۳۶۶ نفر گردشگر خارجی در سال ۱۳۹۶ به شهر یزد وارد شده‌اند که این آمار در مدت مشابه سال گذشته بیانگر ۱۱ درصد رشد بوده است.

یافته‌ها

به منظور بررسی همبستگی بین دو متغیر، شاخص‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و افزایش ظرفیت توسعه گردشگری از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. برآوردهای مربوط به این آزمون در جدول زیر گزارش شده است:

جدول ۴: برآورد همبستگی پیرسون جهت بررسی رابطه بین ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد و توسعه گردشگری

متغیر	متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
شاخص‌های سازمان‌های مردم‌نهاد	افزایش ظرفیت توسعه گردشگری	۰/۲۹۲	۰/۰۴۰

Source: Research findings

مقادیر برآورد شده در جدول بالا نشان دهنده‌ی این است که بین دو متغیر شاخص‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و افزایش ظرفیت توسعه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد ($\text{Sig} < ۰/۰۵$). بنابراین فرض پژوهش مبنی بر اینکه بین شاخص‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و افزایش ظرفیت توسعه گردشگری رابطه وجود دارد، تأیید می‌شود. با توجه به مقدار ضریب پیرسون (۰/۲۹۲) رابطه بین این دو متغیر مستقیم و متوسط برآورد می‌شود. به این معنا که با افزایش فرصت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد، ظرفیت توسعه گردشگری، افزایش و با کاهش آن، ظرفیت توسعه گردشگری کاهش می‌یابد.

تحلیل یافته‌های کارشناسان به منظور مهمترین و تأثیرگذارترین شاخص‌های مؤثر سازمان‌های مردم‌نهاد در افزایش ظرفیت توسعه گردشگری در شهر یزد از روش دلفی به شرح جدول ذیل است:

جدول ۵: تحلیل یافته‌های کارشناسان به منظور مهمترین و تأثیرگذارترین شاخص‌های مؤثر سازمان‌های مردم‌نهاد در افزایش توسعه گردشگری شهر یزد روش دلفی

رتبه	میانگین	عوامل	بمد
۵	۳,۲	وجود ۵ سازمان مردم‌نهاد فعال گردشگری در شهر یزد	قوت
۷	۳,۱	حمایت انجمن گردشگری از اقشار ضعیف با تورهای طبیعت گردی رایگان	
۳	۳,۵	ثبت ۱۲۰۰ نفر عضو متغیر و ۴۰۰ نفر عضو ثابت در انجمن گردشگری طبیعت پارسیان	
۹	۲,۹	راه اندازی کتابخانه گردشگری توسط سازمان مردم‌نهاد	
۱۰	۲,۷۱	راه اندازی مدرسه گردشگری در شهر یزد	
۸	۲,۹۳	برگزاری تور گردشگری و طبیعت گردی داخل شهر یزد	
۴	۳,۲۱	تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در شناخت آثار تاریخی و گردشگری شهر یزد	
۶	۳,۱۱	تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در شناخت آداب و رسوم بومی و فرهنگ	
۲	۳,۶	تقویت و واگذاری گروه‌های محلی به سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری	
۱	۳,۶۲	بالا بودن میزان اهمیت ظرفیت فرهنگی در توسعه سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری	
۳	۳,۷	عدم تبلیغ مناسب از سوی سازمان‌ها و ناشناخته بودن آن در میان شهروندان	ضعف
۹	۲,۸	عدم خودباوری افراد و اعضای سمن‌ها	
۴	۳,۶۵	کمبود امکانات مالی سازمان‌های مردم‌نهاد	
۷	۳,۲	شبکه‌ای نبودن سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری	

۸	۳,۱	عدم انجام فعالیت های گروهی و تعامل بین سمن های مشابه در شهر یزد	
۱	۳,۸	کمبود نیروی متخصص و خلاق در بین اعضای سازمان های مردم نهاد گردشگری	
۱۰	۲,۶	نبود اساسنامه مشخص در بین سازمان های مردم نهاد توسعه گردشگری	
۵	۳,۶	نبود هدف و انگیزه در بین سازمان های مردم نهاد توسعه گردشگری	
۲	۳,۷۱	ریزش ۵۰ درصدی اعضای انجمن حافظان طبیعت به علت عدم حمایت دولتی از آنها	
۶	۳,۲۳	نبود هماهنگی در گردهمایی بین سازمان های مردم نهاد توسعه گردشگری در شهر یزد	
۶	۲,۹۲	وجود ۸ سازمان مردم نهاد فعال گردشگری در استان یزد	
۸	۲,۸	حمایت اداره ورزش و جوانان استان یزد از مجموعه سازمان های مردم نهاد گردشگری یزد	
۷	۲,۹	برگزاری کارگاههای آموزشی جهت توانمندسازی سازمانهای مردم نهاد گردشگری	
۵	۳,۳۹	اجرای طرح گل گشت با همکاری سازمانهای مردم نهاد توسعه گردشگری با هدف آشنا کردن مردم با هویت شهری	فرصت
۲	۳,۵۵	اهدای لوح ثبت جهانی به شهر یزد در سال جاری	
۴	۳,۴	وجود ۴۱۴ اثر تاریخی و بنای با ارزش فرهنگی در شهر یزد	
۳	۳,۵۲	وجود ۶ هتل ۴ ستاره و ۸ هتل ۳ ستاره در شهر یزد	
۱	۳,۶	بهره برداری از ۵۱ اقامتگاه بوم گردی در استان یزد	
	۲,۸	عدم آگاهی و شناخت مسئولین و مردم از سازمانهای مردم نهاد گردشگری در شهر یزد	
۳	۳,۱	عدم توجه و حمایت معنوی سازمان های مرتبط با گردشگری و عدم اعتماد اجتماعی به قابلیت سمن ها	
۲	۳,۲	عدم حمایت کافی از جانب سازمانهای مرتبط گردشگری به ویژه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان یزد	تهدید
۵	۲,۷	ناآگاهی مردم از صنعت گردشگری در شهر یزد	
۴	۲,۹	کند بودن فرآیند اعطای مجوز فعالیت سازمانهای مردم نهاد گردشگری در سازمانهای دولتی در سطح شهر یزد	
۱	۳,۴	نداشتن جایگاه سازمان مردم نهاد توسعه گردشگری در بین دیگر سازمانهای مردم نهاد موجود در استان یزد و حتی کشور	

Source: Research findings

همانطور که از جدول شماره (۵) مشخص است و طبق نظر کارشناسان مربوطه نسبت به مهمترین و تأثیرگذارترین شاخصهای موثر سازمان های مردم نهاد در افزایش ظرفیت گردشگری شهر یزد، میزان اهمیت هر کدام از عوامل به شرح زیر می باشد:

عامل بالا بودن میزان اهمیت ظرفیت فرهنگی در توسعه سازمان های مردم نهاد گردشگری با رتبه ۳,۶۲ و بهره برداری از ۵۱ اقامتگاه بوم گردی در استان یزد با رتبه ۳,۶ از تأثیرگذارترین عامل سازمان های مردم نهاد در افزایش ظرفیت گردشگری شهر یزد را دارد.

عامل های کمبود نیروی متخصص و خلاق در بین اعضای سازمان های مردم نهاد گردشگری با رتبه ۳,۸ و ریزش ۵۰ درصدی اعضای انجمن حافظان طبیعت به علت عدم حمایت دولتی از آنها با رتبه ۳,۷۱ و همچنین نداشتن جایگاه سازمان مردم نهاد توسعه گردشگری در بین دیگر سازمانهای مردم نهاد موجود در استان یزد و حتی کشور با رتبه ۳,۴ از تأثیرگذارترین عاملها در جهت ضعف سازمانهای مردم نهاد در شهر یزد می باشد.

چشم انداز: در سال ۱۴۰۵ در شهر یزد سازمانهای مردم نهاد توسعه گردشگری به معنی واقعی شناخته می شوند و شهر یزد دارای ۳۰ سازمان مردم نهاد فعال گردشگری و چندین انجمن گردشگری از مجموع این سازمانهای مردم نهاد می باشد.

نتیجه گیری و دستاوردهای علمی و پژوهشی

در میان شهرهای تاریخی و مهم ایران، شهر یزد به دلیل موقعیت نسبی و همچنین برخورداری از جاذبه های طبیعی، تاریخی و فرهنگی فراوان و مطرح شدن به عنوان دومین شهر خشتی جهان از سوی سازمان بین المللی یونسکو، فرصت بی نظیری برای توسعه گردشگری به حساب می آید که تاکنون چندان مورد استفاده قرار نگرفته است. جهت

توسعه گردشگری در شهر یزد یکی از ابزارهایی که بسیار می‌تواند مثمرتر باشد، سازمان‌های مردم نهاد و ظرفیت‌های آنها بوده که در این پژوهش به بررسی این سازمان‌ها پرداخته شده است.

سازمان‌های مردم نهاد در زمینه میراث فرهنگی، تشکل‌های فعال در داخل کشور بوده و این سازمان‌ها بیشتر در شهرهای باستانی ایران متمرکزند. این سازمان‌ها برای حفظ مجموعه آثار با جمع کردن علاقمندان به این حوزه از راه اطلاع‌رسانی نسبت به نحوه حفاظت از این آثار و پاکسازی بناهای قدیمی فعالیت می‌کنند و از جمله نهادهایی هستند که بیشتر فعالیت خود را در فضای مجازی و از طریق وبلاگ‌های خود دنبال می‌کنند.

با توجه به وجود ۱۴ اثر تاریخی و ثبت جهانی شهر یزد به عنوان مهمترین پتانسیل‌های توسعه گردشگری، ظرفیت‌های توسعه گردشگری در شهر یزد عبارتند از: ظرفیت فرهنگی و تاریخی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی و اقتصادی. یکی از ظرفیت‌های که می‌تواند توسعه گردشگری در شهر یزد را فراهم کند، ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی بوده به دلیل اینکه یزد بهترین نمونه شهرهای خشتی جهان و یکی از شهرهای تاریخی است که بافت تاریخی آن با مساحت حدود ۷۴۰ هکتار با شماره ۱۵۰۰۰ به ثبت ملی رسیده و دارای بیش از ۶ محله قدیمی در بافت تاریخی می‌باشد. از دیگر ظرفیت‌های تاریخی یزد می‌توان به آثار تاریخی و بناهای با ارزش فرهنگی اشاره کرد. شهر یزد بیشترین تراکم عناصر تاریخی و ابنیه ارزشمند را دارا بوده که قابلیت جذب گردشگر را دارد. ویژگی عمده یزد نسبت به دیگر شهرهای تاریخی در این است که علاوه بر بناهای تاریخی منفرد و با شکوه که هر کدام معرف دوره و تاریخی خاصی می‌باشند. یزد از معدود شهرهایی در جهان بوده که بافت‌های قدیمی آن مجموعه‌های کامل بافت سنتی را در گستره وسیعی از محلات قدیمی همچنان کامل و تمام عیار حفظ نموده است. عناصری همچون مساجد، بازارها، آب‌انبارها، بادگیرها، حسینیه‌ها، تکیه‌ها، بقاء متبرکه و امامزاده‌ها، ساباط، کاروان‌سرا، تیمچه، تجارتخانه‌ها، منازل، باغات، مدارس، جوی‌های زیرزمینی، گاریزات و قلعه‌ها که مجموعه آنها هویت زنده تاریخی شهر را تکمیل می‌نماید.

در شهر یزد یکی از ظرفیت‌های مهم توسعه گردشگری وجود ۴۱ هتل، ۱۳ مهمانپذیر، وجود ۱۱ موزه و ۲۸ نوع صنایع دستی است. ظرفیت‌های اجتماعی توسعه گردشگری نشان از وجود بیش از هفتاد محله در شهر یزد و زندگی طبقات مختلف اجتماعی و صاحبان مشاغل گوناگون و نیز پیروان ادیان مختلف و روابط اجتماعی نزدیک مردم یزد با یکدیگر بوده است. در ارتباط با ظرفیت‌های کالبدی و ویژگی‌های خاص معماری و شهرسازی شهر یزد باید به این نکته اشاره کرد که شهرهای حاشیه کویر از جلوه ویژه‌ای برخوردارند؛ از یک‌سو شکل پایدار، پویا و سازگار با محیط طبیعی و اجتماعی در بخش تاریخی شهر و از سوی دیگر رشد شتابان فضای شهری از خصوصیات بارز شهر یزد می‌باشد. مشخص‌ترین وجهه شهر، معماری خاص کویری آن است. بادگیرها، مناره‌ها و گنبدها مشخص‌ترین جنبه ظاهری معماری یزد است. در این معماری از بادگیر برای گرفتن جریان باد و خنک کردن فضای ساختمان استفاده می‌شود (به همین دلیل به شهر یزد، شهر بادگیرها لقب داده‌اند).

علاوه بر ظرفیت‌های مذکور، استقرار این خطه کویری در دو زیست کره بیابانی - کوهستانی، منابع گردشگری طبیعی ارزشمند متنوعی را نظیر: رشته کوه‌های شیرکوه، دشت کویر، مناطق حفاظت شده، مناطق و روستاهای هدف گردشگری، غارها، آبشار دره‌گاهان و غیره به وجود آورده است. شهر یزد به دلیل برخورداری از سرمایه‌های لازم و

اولیه گردشگری از قبیل منابع طبیعی زیبا و جذاب و همچنین سرمایه‌های مصنوعی واجد ارزش تاریخی و فرهنگی، استعداد زیادی برای جذب گردشگر و قابلیت بالایی در جذب سرمایه برای ایجاد صنعت گردشگری و خدمات وابسته به آن را چون هتلداری و رستوران دارد که هر چه توجه بیشتری به این سرمایه‌ها و فرصت‌ها شود، زمینه حضور فعال در عرصه منطقه‌ای و جهانی صنعت گردشگری بیشتر فراهم خواهد شد. براساس اطلاعات به دست آمده در مجموع تعداد ۱۶۰۰۰۰ نفر گردشگر داخلی و ۱۲۶۳۳۶ نفر گردشگر خارجی در سال ۱۳۹۶ به شهر یزد وارد شده‌اند که این آمار در مدت مشابه سال گذشته بیانگر ۱۱ درصد رشد بوده است.

نتایج آمار توصیفی انجام شده در تحقیق نشان می‌دهد با توجه به بالا بودن ظرفیت‌های گردشگری در شهر یزد، میزان مناسب بودن ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد کم و برابر با ۳۲ درصد، قابلیت افزایش سازمان‌های مردم‌نهاد با توجه به ظرفیت‌های بالای گردشگری خیلی زیاد برابر با ۸۶ درصد، میزان ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری جهت فراهم کردن توسعه گردشگری کم برابر با ۱۶ درصد و میزان حمایت دولت از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد کم برابر با ۳۸ درصد بوده است. نتایج آماری نشان می‌دهد ظرفیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در شهر یزد بسیار کم بوده، در حالیکه یکی از عوامل مهم توسعه گردشگری افزایش فرصت‌های این سازمان‌ها در شهر یزد می‌باشد.

بالاترین میانگین مربوط به میزان تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در شناخت آثار تاریخی و گردشگری و تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد در شناخت آداب و رسوم بومی، فرهنگ و هویت مردم یزد و کمترین میانگین مربوط به میزان تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری به عنوان پل ارتباطی بین بخش دولتی و خصوصی در شهر بوده است و علاوه بر آن بالاترین میانگین رتبه‌ای ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در شهر یزد، ظرفیت فرهنگی و محیط‌زیست برابر با ۴ درصد و کمترین میانگین رتبه‌ای مختص ظرفیت اقتصادی و ظرفیت کالبدی سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه گردشگری در شهر یزد بوده است.

از بررسی‌های انجام شده به وسیله ضریب همبستگی پیرسون بین شاخص‌های سازمان‌های مردم‌نهاد با افزایش ظرفیت توسعه گردشگری شهر یزد مشخص شد که رابطه معناداری (۰,۲۹۲) بین این دو متغیر رابطه مستقیم و متوسط برآورد می‌شود. به این معنا که با افزایش فرصت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد، ظرفیت توسعه گردشگری، افزایش و با کاهش آن، ظرفیت توسعه گردشگری کاهش می‌یابد.

همچنین طبق نظر کارشناسان مربوطه با استفاده از روش دلفی مشخص شد که در بخش قوت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در بخش گردشگری در شهر یزد، عامل بالا بودن میزان اهمیت ظرفیت فرهنگی در توسعه سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری با میانگین ۳,۶۲ در رتبه اول، تقویت و واگذاری گروه‌های محلی به سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری با میانگین ۳,۶ در رتبه دوم و ثبت ۱۲۰۰ نفر عضو متغیر و ۴۰۰ نفر عضو ثابت در انجمن گردشگری طبیعت پارسیان با میانگین ۳,۵ در رتبه سوم از تاثیرگذارترین عوامل سازمان‌های مردم‌نهاد یزد در افزایش ظرفیت توسعه گردشگری یزد بوده است.

در بخش ضعف‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در بخش گردشگری در شهر یزد، عامل کمبود نیروی متخصص و خلاق در بین اعضای سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری با میانگین ۳,۸ در رتبه اول، ریزش ۵۰ درصدی اعضای انجمن

حفاظان طبیعت به علت عدم حمایت دولتی از آنها با میانگین ۳,۷۱ در رتبه دوم و عدم تبلیغ مناسب از سوی سازمان‌ها و ناشناخته بودن آن در میان شهروندان با میانگین ۳,۷ در رتبه سوم از تأثیرگذارترین عوامل عدم توسعه سازمان‌های مردم نهاد در توسعه گردشگری شهر یزد بوده است.

در بخش فرصت‌های سازمان‌های مردم نهاد در بخش گردشگری در شهر یزد، عامل بهره برداری از ۵۱ اقامتگاه بوم گردی در استان یزد با میانگین ۳,۶ در رتبه اول، اهدای لوح ثبت جهانی به شهر یزد در سال جاری با میانگین ۳,۵۵ در رتبه دوم و وجود ۶ هتل ۴ ستاره و ۸ هتل ۳ ستاره در شهر یزد با میانگین ۳,۵۲ در رتبه سوم از تأثیرگذارترین عوامل در ظرفیت سازمان‌های مردم نهاد یزد در توسعه گردشگری یزد بوده است.

در بخش تهدیدهای سازمان‌های مردم نهاد در بخش گردشگری در شهر یزد، عامل نداشتن جایگاه سازمان مردم نهاد توسعه گردشگری در بین دیگر سازمان‌های مردم نهاد موجود در استان یزد و حتی کشور با میانگین ۳,۴ در رتبه اول، عدم حمایت کافی از جانب سازمان‌های مرتبط گردشگری به ویژه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان یزد با میانگین ۳,۲ در رتبه دوم و عدم توجه و حمایت معنوی سازمان‌های مرتبط با گردشگری و عدم اعتماد اجتماعی به قابلیت سمن‌ها با میانگین ۳,۱ در رتبه سوم از تأثیرگذارترین عوامل در عدم توسعه سازمان‌های مردم نهاد یزد در توسعه گردشگری یزد بوده است.

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته از وضعیت سازمان‌های مردم نهاد در شهر یزد، پیشنهادات زیر جهت بالا بردن فرصت‌های سازمان‌های مردم نهاد در افزایش ظرفیت توسعه گردشگری ارائه شده که به شرح زیر می‌باشد:

- توجه بیشتر مسئولین به سازمان‌های مردم نهاد جهت گرفتن مجوزها و دریافت تسهیلات؛
- طراحی نقشه راه مناسب جهت فعالیت سازمان‌های مردم نهاد گردشگری در شهر یزد توسط میراث فرهنگی شهر یزد با همکاری سازمان‌های مردم نهاد فعال توسعه گردشگری در شهر یزد؛
- پیگیری تخصصی آیت‌های گردشگری توسط سازمان‌های مردم نهاد توسعه گردشگری در شهر یزد؛
- افزایش مشارکت‌های جمعی و کارگروهی بین شهروندان و سازمان‌های مردم نهاد توسعه گردشگری در شهر یزد؛
- استفاده بیش‌تر از ظرفیت سازمان‌های مردم نهاد توسط اداره‌های دولتی در پیشبرد سیاست‌ها و طرح‌های گردشگری در شهر یزد؛
- ایجاد شبکه بین سازمان‌های مردم نهاد و سازمان‌های مرتبط در زمینه توسعه گردشگری یزد؛
- آگاهی مردم از ظرفیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد موجود در شهر یزد و تشویق آنها به همکاری و سرمایه‌گذاری در زمینه توسعه گردشگری؛
- نیازسنجی در مورد مناطق مختلف گردشگری توسط سازمان‌های مردم نهاد گردشگری در شهر یزد؛
- تشویق نیروی جوان و توانمند جهت حضور در سمن‌های گردشگری در شهر یزد؛
- ارتقای سطح خودباوری نیروهای جوان توسط اعضای سازمان‌های مردم نهاد گردشگری در شهر یزد؛
- ارتقای سطح حمایت‌های معنوی از سازمان‌های مردم نهاد توسعه گردشگری در شهر یزد؛
- برگزاری جلسات ماهانه بین نهادهای رسمی و دولتی با نهادهای مردمی و سازمان‌های مردم نهاد توسعه گردشگری در اداره میراث فرهنگی شهر یزد؛

- وجود انسجام و یکپارچگی بین میراث فرهنگی با سازمان‌های مردم‌نهاد فعال توسعه گردشگری در اجرای پروژه-های تاریخی و فرهنگی در سطح شهر یزد؛
- جذب خیرین و توجیه آنها جهت سرمایه‌گذاری در منطقه؛
- بسیج منابع و جذب سرمایه‌ها و منابع کوچک مردمی؛
- ظرفیت‌سازی به ویژه در امور مالی جهت توسعه ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد توسعه گردشگری در شهر یزد؛
- مشارکت مالی در تأمین کمک‌های مالی به سازمان‌های مردم‌نهاد؛
- مشارکت سرمایه‌ای در سرمایه‌گذاری در صندوق بسترسازی در اجرای طرح‌های سازمان‌های مردم‌نهاد؛
- شناسایی شاخص‌های مشارکت مردمی و همکاری گروه‌ها و نهادهای محلی و مردمی.
- گسترش و تقویت هماهنگی بین سازمان‌های مردم‌نهاد و دولت؛
- مشارکت فکری در زمینه پیشنهاد و مشورت در خصوص تهیه و اجرای طرح‌های سازمان‌های مردم‌نهاد
- مشارکت فنی در اظهار نظرهای فنی و بیان تجارب توسط متخصصین، کارشناسان، معتمدین و ساکنان جهت همکاری با سازمان‌های مردم‌نهاد گردشگری در شهر یزد.

References

- Edare kole mirase farhangi, sanaye Dasti va Gardeshgariye ostan Yazd (1396).
- Edare kole mirase farhangi, sanaye Dasti va Gardeshgariye ostan Yazd (1397).
- Alvani, Mehdi; PirouzBakhti, Masoumeh (۱۳۸۵)، faraiande modiriyate Gahangardi, chape1, Tehran, nasher daftar pajuheshhai farhangy.
- Jahade daneshgahiye shahrestane Yazd (1392), sanade rahbordi toseah shahrestane Yazd, sazmane modiriyate va barnamehriziye ostone Yazd.
- HatamiNejad, Hossein, Sharifi, Amir (1394), barrasiye naghshe gardeshgare shahri bar toseahye paidare shahri (nemoneh mouredi: shahre sanandaj, Gardeshgare shahri, bahare 1394, doureh 2, shomare 1.
- Haeriyane Ardakani, Mahmoud (1386), Motaleate toseah eghtesadi egtemaee va farhangiye shahrestane Yazd (Gelde 1), ostandarie Yazd.
- Khaksepari, Ali; Ebrahimnia Samakush, Saeed, Damadi, Mohammad; Moazz, Vahid (1392), Arzyabi Tasirat ejtemaye- farhangye gardeshgare shahre br nahveh zandge mardom babolsar, majalehe barnamerizye and tosehe gardeshgare, zemestan 1392, dorehe 2, shomareh 7.
- Dinari, Ahmad (1387), Gardeshgare shahre and iran , chape 2, Mashhad: entesharat danesh Mashhad.
- Rabi Zadeh, Sara; Nasiri, Isma'il (1394), sazmanhaye mardom nahad and toseh gardeshgare, Conference on New Ideas in Tourism of Geography and Native Development, October 5, 1394.
- Rafiee, Farshad, Sabagh Gul, Mansour, Ebrahimi, Rana (2005), naghsheh sazmanhaye mardom nahad and kostresh amnite ensani, majmoeh maghalehaye hamesh binolmalali dar gharbe asia sazman modirat and barnamerezi ostan yazd (1395), salnameh amar ostan yazd.
- Fazel Bakhshi, Fereshte (1387), Rabeteh awamel farhange ba sateh mosharekat dar gardeshgare jameh mehvar motaleh mordi: rostay zaghamarz, payanameh karshenasi arshad, reshteh modirit jahangarde, danashgah Allameh Tabatabaei.
- Ghorbani, Hamid, Ahmadi, Sajjad; Marefatnia, Sara (1392), naghsheh modiriyate shahri dar toseahye paydare gardeshgare shahre Bushehr, mahnameh payameh sabz, doureye 13, shomarehye 112.
- Ghanbari, Abolfazl, Adami, Masoumeh, Hashemi Amin, Samira (1394), sanjeshe paydare toseah gardeshgari az negahe gameahe mahali motalehye moredi: shahre Tabriz, nashriyehe gardeshgare shahri, tabestane 1394,dorehe 2, shomarehe 2.
- Kargar, Mohammad Jawad (1391), Emkansangiye gazebehehay gardeshgari dar shahr Meybod, payan'nameh karshenasi arshad, reshteh goghrafia va barnamehrizie tourism, danshgah Azad Islami vahed Najaf Abad.

- Kalantarie Khalilabad, Hossein, Pourahmad, Ahmad, Ghasemi, Iraj, Mousavi, Seyedrafi (1394), Nahadhai mahalli va zarfete anha dar toseah gardeshgariye paydare shahri, fasnameh miras va gardeshgari, bahare 1395, doreye 1, shomareh aval.
- Golmohammadi, Sara va Arash Yousefi (2009), naghsho mosharekate sazmanhaye mardom'nahad dar toseah hoghoghe mohite zist, majaleh mohit kuhestan, shomareh 14.
- Cooper, C., J. Fletcher, D. Gilbert, S. Wanhill & R. Shepherd(1998), Tourism: Principles and Practice, 2nd Ed. New York: Longm.
- Law, Christopher(1996). urban tourism attraction visitors to large cities, mansell, London, publishing limited.
- Mill, R.c & Morrison, A.M. (1992) The Tourism System: an Introductory Text, 2nded, Prentice Hall, New Jersey.
- Price, F.Martin(1996).People and Tourism in Fragile Environment , Royal Geography society publication,UK.
- Ramchander, P (2004). Appropriate planning for tourism in destination communities , university of Pretoria , South Africa.
- Suansri,Potjana(2003), Community tourism hand book, REST , foundation,Canada.
- United Nations Development Program (UNDP), (2001), Human Development Report.
- Making New Technologies Work for Human Development. Oxford University Press, New York